

Bayburtlu Celâlî ve Vanlı Celâlî'nin Şiirlerinde Dil Becerileri

YASİN KILIÇ^a

Geliş Tarihi: 01.01.2016 | Kabul Tarihi: 22.02.2016

Öz: Bu çalışmamızda, âşıklık geleneğinden gelen ve kültürel mirasımızın temsilcilerinden olan 'Celâlî' mahlaslı iki şairin şiirleri üzerinde duruldu. İlki 19. yüzyıl şairlerinden Bayburtlu Celâlî... İkincisi, günümüz şairlerinden Vanlı Celâlî... Bu iki âşık hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, her iki âşığın şiirleri, dil becerileri bakımından incelendi. Şiirlerde geçen dinleme, okuma, konuşma ve yazma kavramlarının hangi amaçla ve nasıl kullanıldığı gibi sorulara cevaplar arandı. Şairlerin şiirlerinden örnekler verilerek bu kavramlara yaklaşımları, karşılaştırmalı bir biçimde yorumlandı. Bu çalışmada Bayburtlu Celâlî ile Vanlı Celâlî'nin dil becerileri hakkındaki görüşleri tespit edilerek dikkatlere sunulmuştur. Araştırmada "doküman incelemesi" yöntemi kullanıldı. **Anahtar Kelimeler:** Âşıklık, Âşık Bayburtlu Celâlî, Vanlı Celâlî, dil becerileri, Türkçe eğitimi.

^a Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
ykilic@agri.edu.tr

Language Skills in the Poems of Bayburtlu Jelali and Vanlı Jelali

YASIN KILIÇ

Received: 01.01.2016 | Accepted: 22.02.2016

Abstract: In this study, the poems of two poets having the same 'Jelali' pen names were analyzed. The first is 19th century poet Bayburtlu Jelali, the second one is modern day poet Vanlı Jelali. After presenting general information about these poets, the poems of two troubadours were analyzed in terms of language skills. Concepts like listening, reading, speaking and writing used in the poems were investigated in terms of their purpose and how they are used. By presenting some examples from the poems of these poets, their approaches to these concepts were interpreted with a comparative method. In this study, the views of Bayburtlu Jelali and Vanlı Jelali on language skills were determined and presented. In the research “the document review” method was employed.

Keywords: Minstrelsy, Troubadours Bayburtlu Jelali, Vanlı Jelali, language skills, Turkish education.

Giriş

Okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri dört temel dil becerisi olarak kabul edilmektedir. Okuma ve dinleme anlama becerisini, konuşma ve yazma ise anlatım becerisini kapsamaktadır. Bu dört temel dil becerilerinden her ikisi bir biri ile bağlantılıdır. Konuşma becerisi dinleme becerisiyle, yazma becerisi ise okuma becerisiyle ilişkilidir. Dinleme olmadan konuşmanın, okuma olmadan yazmanın bir anlamı yoktur (Aydoğan & Akbarov: 2014: 673).

Bireylerin eleştirel bir bakış açısı kazanmalarında, üretken ve yaratıcı olmalarında dil becerilerini geliştirmiş olmalarının katkısı büyüktür. Bunun yanı sıra bireylerin sosyalleşmelerinde, evrensel ve kültürel değerleri kazanmalarında dil becerilerini geliştirmiş olmaları önemli rol oynamaktadır. (Kırkkılıç & Şahin, <http://www.ayk.gov.tr>)

Bu çalışmada dil becerileri ile ilgili görüşlerine yer verdiğimiz Bayburtlu Celâli'nin asıl adı Ahmet'tir. Bayburtlu Celâli, 1850'de Pulur (Demirözü) ilçesine bağlı Ozansu köyünde doğmuş, 1915'te ise Bayburt-Ozansu arasında vefat etmiştir. Medrese tahsili görmüş, hece vezni ile şiirler yazmış, Bayburtlu Zihni'den etkilenmiştir (Sakaoğlu, 1989: 194).

Çalışmamızda dil becerileri ile ilgili görüşlerini aktardığımız ikinci sanatçı ise, günümüz şairlerinden Vanlı Celâli'dir. Asıl adı Celal Yenitürk'tür. 1952 yılında Van'ın Kasımoğlu köyünde dünyaya gelmiştir, 4 yaşında yakalandığı göz hastalığı sonucu gözlerini kaybetmiştir. Âşık, Gönül Gözü-I ve Gönül Gözü-II isimli şiir kitaplarında, aşk, din, tasavvuf, vatan, millet, devlet, kardeşlik, tabiat, eleştiri, eğitim vb. pek çok konuda şiirler yazmıştır. Bu kitapların giriş bölümlerinde âşık kendi hayatı hakkında bilgi vermiştir. Ankara'da yaşamakta olan Âşık Vanlı Celâli, aynı zamanda ses sanatçısı olup, yazdığı veya ezberlediği türküleri saz eşliğinde seslendirmektedir (Kılıç, 2011: 610).

Araştırmanın Amacı

Gerek eski Türk edebiyatında, gerekse Türk halk edebiyatında aynı yüzyılda veya farklı yüzyıllarda yaşayan ve aynı mahlası kul-

lanan pek çok şair vardır. Bu mahlas adaşlığı bir şairi ön plana çıkarırken diğerini gölgede bırakmış veya unutturmuştur. Kimi zaman adaş şairlerin eserleri yanlışlıkla birbirine karıştırılmıştır. Bunun en tipik örneğini Erzurumlu Emrah ile Ercişli Emrah'ta görmekteyiz.

Araştırmamıza konu adaş mahlaslı bu iki şairin "Celâli" mahlasını nasıl aldıkları konusu kaynaklarda şu şekilde açıklanmıştır:

Bâdeli âşıklardan olan Bayburtlu Celâli, on dört yaşlarında çobanlık yaparken bir kayanın dibinde uyuya kalır, rüyasında bir pir gelerek şairin bileğine bilezik takar ve şaire Celâli mahlasını verir. Kırk derviş de şaire farklı konularda ders verirler (Haşlak, 1963: 11). Bu rüyadan sonra şair şiirler söylemeye başlar (Kurnaz & Tatçı, 1998, XXI-XXI). Bayburtlu Celâli, aşağıdaki dizelerde bu rüyada yaşadığı olaylara işaret etmiştir:

Pir destinden nûş eyledim bu âbı
Anda açılmıştı aşkın kitabı
Yegân yegân sor ki verem cevâbı
Bugün gam kervanım kalkıyor hocam
...
Bir yere cem' olmuş kırklar erenler
Bir bakışta arşı kürsü görenler
Devasız dertlere derman verenler
Her biri bir derse bakıyor hocam
(Bayburtlu Celâli)

Vanlı Celâli ise gerçek isminden (Cenal) hareketle şiirlerinde Celâli mahlasını kullanmıştır (Yenitürk, 2000: 1).

Her iki Celâli farklı yüzyıllarda yaşamış olsalar da, Bayburtlu Celâli'nin çok iyi tanınmış; ancak Vanlı Celâli çok fazla tanınmamıştır. Bireylerin temel dil becerilerini geliştirmeleri aynı zamanda bir kültür edinim sürecidir. Bu bağlamda her iki Celâli'nin dil becerileri hakkındaki görüşlerinin tespit edilip karşılaştırmalı bir biçimde yorumlanması ve ana dili eğitimine katkısının tartışılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Problem Cümlesi

Bu çalışmada, Bayburtlu Celâli ve Vanlı Celâli'nin şiirlerinde geçen dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin hangi amaçla ve nasıl kullanıldıkları, günümüzde bu şiirlerden nasıl faydalanılacağı gibi sorulara cevaplar arandı.

Yöntem

Her iki âşığın şiirleri, dil becerileri bakımından incelendi. Şairlerin şiirlerinden örnekler verilerek bu kavramlara yaklaşımları karşılaştırmalı bir biçimde yorumlandı.

Bu çalışmada Bayburtlu Celâli ile Vanlı Celâli'nin dil becerileri hakkındaki görüşleri tespit edilerek dikkatlere sunulmuştur. Çalışmada incelenen şiirler, "Aşk Çağlayanı Bayburtlu Celâli" (Kurnaz & Tatçı, 1998) ve "Gönül Gözü-II Şiirlerim" (Yenitürk, 2000) isimli eserlerden alındı. Araştırmada "doküman incelemesi" yöntemi kullanıldı.

Bayburtlu Celâli ile Vanlı Celâli'nin Şiirlerinde Dil Becerileri ile İlgili Örnekler

Dinleme Becerisi ile İlgili Örnekler

Gönül gel benden al pendi

Elin çek dil-rübâlardan

Sakınmaz âşık-ı billâh

Hezâr derd ü belâlardan

Nasihât babında bir destanım var

Bu kıssadan hisse çıkar ar olmaz

Sevda çekenlere dünya dar olur

Sevda çekmeyene dünya dâr olmaz

(Bayburtlu Celâli)

"Sözlü eğitim sürecinde etkili anlama ve cevap verme becerisi"ne dinleme (Doğan, 2011: 5) denir.

Dinleme becerisi gelişmiş bireylerin başkaları ile iyi bir iletişim kurmalarında, karşılaştıkları sorunları iyi analiz edip çözmele-

rinde, istendik davranışlar edinmelerinde, başarılı oldukları görülmektedir (Topuzkanamış & Çelik, 2014: 113).

Yukarıdaki dizelere bakıldığında şair dinlemenin, öğüt almanın önemini kavramıştır: Şiirde pend alma; dinleme, öğüt alma, ders çıkarma anlamlarında kullanılmıştır. **Bayburtlu Celâlî** gönül kelimesi ile âşığı kast etmiştir: Gönül Bayburtlu Celâlî'yi dinlemeli, nasihatlerine kulak vermelidir; zira öğütten ders çıkarmak utanılacak bir şey değildir: Hak âşığı, şairi dinleyip sevgiliden uzak durmalıdır. Zira sevgili güzelliğiyle ve kaprisiyle âşığa hükmeder, ona eziyet eder, âşığına karşı vefasız davranır (Pala, 1990: 50). Sevda çekenler dünyada rahat bir ömür sürmek istiyorlarsa, aşk belasından uzak durmalıdırlar.

İleri sokulma derler geri dur
Sabreyle mecliste otur bıyık bur
Bir söyle bir dinle beş de kulak ver
Ârif meclisinde laf güzâr olmaz

Çağrılmayan yere gidici olma
Sorulmayan sözü deyici olma
Bulanık sulara girici olma
Elinden yapışip bir tutan olmaz
(Bayburtlu Celâlî)

Geleneksel eğitimde dinlemenin önemi “Söz gümüşse sükût altındır.”, “İki dinle, bir söyle.” gibi atasözleri ile ifade edilmiştir (Çifçi, 2001: 165). Bayburtlu Celâlî bu anlayışa uygun olarak, yukarıdaki dizelerde “bir söyle, bir dinle” atasözü ile iyi ve güzel sözleri dinlemenin, nasihatlere kulak vermenin önemini vurgulamıştır. Şair bazı atasözleriyle ve deyimlerle okurlarına, sabırlı olmayı, davet edilmeyen yere gitmemeyi, üstesinden gelemeyecekleri işlere bu- laşmamayı, her söze karışmamayı öğütlemiştir.

Celâlî duygulu şiirler söyler
Hemşireler onu severek dinler

Güzel hemşireler aşk sevda anlar

Nazlı nazlı dalgalanır teller

...

Söyleyen Celâli değil söyleten vardır anı

Ey Müslüman yatma, ayıl, dinle Kutsal Kur'ân'ı!

Hak ne verse olun kayıl, anın Yüce Sübhan'ı

Allah'ın önünde eğil derde dermana yaklaş

...

Hitabım sen zengin dosta

Çekilme kenara zengin

İnsanlık olmuştur hasta

Çaresini ara zengin

(Vanlı Celâli)

Vanlı Celâli yukarıdaki dizelerin ilk dörtlüğünde dinleme kavramını, okuduğu içli türkülerin hemşireler tarafından dinlenmesi münasebetiyle yazmıştır. İkinci dörtlükte ise dinleme kavramını, Kutsal Kur'ân'ın dinlenmesi ve onunla amel edilmesi amacı ile kullanmıştır.

“Zengin, Zengin Ol ve Artırmalısın” isimli şiirlerinde Vanlı Celâli, zengin kişilere ve yurt dışına giden insanlarımıza nasihatler eder ve onlardan, öğütlerine kulak vermelerini, fakir fukaraya yardım etmelerini, iyi kul olmalarını, faziletli bir hayat sürmelerini, muhtaca el uzatmalarını talep eder. Bu şiirlerinde dinleme kavramını, öğüt anlamında kullanmıştır (Yenitürk, 2000: 215-219).

Okuma Becerisi ile İlgili Örnekler

Bir pîrin aşkına divâne oldum

Çağladı gönlümüz akıyor hocam

Erenler elinden bir nâme aldım

Dil ezber etmiş okuyor hocam

...

Okuttu tefsiri hem ilm-i âlet

Yetiřti dersimiz buldu nihâyet
Dersim ebcedlendi durdu kitâbet
Bulak başlarında kalanımız var
...
řimden gerü dersim harf ü hecedir
Kesilmez okunur gündüz gecedir
Erenler cümlesi bana hocadır
Hamdi bülbül gibi gülzâra gitti

Beni gören alsın benden bir hisse
Gâhi nazm okurum kıssadan kıssa
Gâhi meyhânede gâhi medrese
Mekteb-i irfanın pervâsıyım ben

...
Gören irşâd olmuştur
Okumuř üstâd olmuştur
Cihân hep abâd olmuştur
O bedrin gül simasından
(Bayburtlu Celâli)

Okuma, yazılı iletileri duyu organları yolu ile algılayıp kavrama, anlamlandırma, düşünce yürütme ve yargıya varma aşamalarından oluşan bir süreçtir (Odabaş; vd, 2008: 433). Ezber ise zihinde tutma, unutmamaya çalışma anlamındadır (Çelik, 2006: 27).

Bayburtlu Celâli “Bir pîrin aşkına” ifadesi ile başlayan dörtlükte medreselerde öğretmenlerinden aldığı eğitimden bahsetmiştir. Okumanın, verilen dersleri ezberlemenin önemine işaret etmiştir.

İkinci dörtlükte ise Bayburtlu Celâli medresede okutulan ilm-i âlet ve tefsir gibi ilimlerden bahsetmektedir. Şair, dizelerde okuma yöntemi ile ilgili okura yeni bir bakış açısı kazandırmamıştır. Ancak yaşadığı dönemin ezberci eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

Üçüncü dörtlükte şair yine okumanın önemini, erenlere (öğ-

retmenlere) duyduğu saygıyı ifade ettikten sonra, vefat eden Hamdi isimli öğretmenin cennete gittiğinden söz etmiştir.

Tarih boyunca insanlarımız ilim adamlarına derin bir saygı duymuş, onlardan ders almak, ilimlerinden faydalanmak için çaba harcamıştır (Kaya, 2008: 217).

Bayburtlu Celâli ilim adamlarına duyulan saygının, irfan mektebinde (medrese) eğitim görmüş olmanın verdiği cesaretle, dördüncü dörtlükte nazım ve nesir öğrendiğini, insanların kendisinden faydalanması gerektiğini ifade etmiştir. Şaire göre, nazım ve nesir okuyup öğrenmek faziletli bir iştir. Dizede geçen meyhane kavramı ile tarikat dergâhının kastedildiği düşünülmektedir. Zira tasavvufta meyhane ilahî aşk şarabının içildiği bir dergâhtır (Pala, 1990: 212).

Beşinci dörtlükte Bayburtlu Celâli okuma kavramını tahsil görme anlamında kullanmıştır. Şiirde geçen bedir ve gül kelimeleleriyle sevgili, sevgilinin yüzü ve Hz. Peygamber kastedilmiş olabilir.

Bayburtlu Celâli, bu dizelerde ay yüzlü sevgiliyi gören kimse- nin irşat olduğunu, hidayete erdiğini, okuyup üstat olduğunu ifade etmiştir. Yine şaire göre, o ay yüzlü sevgili sayesinde cihan abat olmuştur. Hz. Peygamber'i gören sahabiler, mucize eseri olarak büyük bir fazilete ve erdeme kavuşmuş, şehirlerine döndüklerinde birer pedagog gibi halklarını eğitmeye başlamışlardır (Erul, www.diyaret.gov.tr). Şair, bu dizeler ile Hz. Peygamber'i ve onun sahabilerini kastetmiş olabilir.

Celâli bülbül-i zâr oku derler

Hem ezber eyle tekrar oku derler

Nere gitsem gel eş'âr oku derler

Sanırım oradır dergâh-ı Leyli

...

Beni götürdüler divân-ı aşka

Dediler gel ders-i diyânet oku

“Elif” “nun” maddesi sorsalar senden

“Kaf” u “nun”sırından nihâyet oku

(Bayburtlu Celâli)

Eski Türk edebiyatında bülbül âşığı temsil etmektedir. Bülbülün sesi ve feryadı şairin güzel sözleri ve şiirleridir (Pala, 1990: 90). Leyla ise edebiyatımızda erişilemeyen sevgiliyi temsil etmektedir. Bayburtlu Celâli, “derler” redifli şiirinde en güzel sözlerini bu erişilemeyen sevgili için, yani Leyla için okuyup ezberlediğini ifade etmiştir. Bu dizelerde okuma ve ezberleme kavramları, şiir okuma, şiir ezberleme anlamlarında kullanılmıştır.

İkinci dörtlükte geçen “divân-ı aşk” kavramı ile ilk yaratılış kastedilmiş olabilir. Zira tasavvufta yaratılış aşkla başlar (Pala, 1990: 51). Aynı dörtlüğün son dizesinde geçen “kaf”, “nun” kavramı, Kur’ân-ı Kerim’de geçen “kûn feyekûn” (Bakara suresi 117. ayetten alınmış bir ibare.) ibaresinden iktibas edilmiştir: Bu ibarenin Türkçe anlamı: “Ona yalnızca ‘ol’ der, o da hemen oluverir.” şeklindedir. Yani, bütün varlık âlemi Allah’ın “ol” emri ile vücut bulmuştur. Dörtlüğün üçüncü dizesinde geçen “elif nun sırrı” kavramı ile “ene” olarak ifade edilen insanın benliği kastedilmiştir. Bütün bu açıklamalar ışığında bu dörtlüğü şöyle yorumlamak mümkündür: Bayburtlu Celâli’ye göre varlık âleminin sırrını anlamak, okumakla mümkündür, Kur’ân-ı Kerim’de ilk ayet “oku” hitabıdır. Bu yüzden insan çokça okumalıdır.

Okuttu “elif”i “dâl”a yetirdi
Bizi zembûr gibi bala yetirdi
Nice malsızları mala yetirdi
Lâ’l-i şarabında gümânımız var
(Bayburtlu Celâli)

Tasavvufta insan-ı kâmil, marifet ilmini elde eden ve Allah’ın rızasını kazanmaya çalışan, kendisini Allah’ın yoluna adayan, Kur’ân okuyan ve dua eden kimsedir (Atay, 1967: 158). Bayburtlu Celâli “yetirdi” redifli şiirinde geçen, “dâl” kavramı ile duayı, “elif” kelimesi ile âdemi, yani insan-ı kâmil kastetmiş olabilir: Osmanlıca Türkçesinde geçen ve şekli itibarıyla eğik yapılı olan “dâl” harfi eğilmeyi; yani tevazu ve mahviyeti sembolize eder. O halde kul “dâl” harfi gibi başını önüne eğmeli, Cenâb-ı Hak karşındaki konumunu idrak ederek tevazu sahibi olmalıdır. “Elif” harfi ise düz ve

pürüzsüzdür. Bu harf, sadece Allah'ın karşısında kıyam eden, başkalarına boyun eğmeyen; vakarı, bilgeliği ve irfanıyla kendini keşfeden (okuyan) insanları sembolize eder. Şarap kadehi (lâ'l-i şarâb) ise Allah aşkı ile dolan insan kalbini ifade eder. Buna göre, okuyan yani marifet ilmini elde eden insan dua ederek Allah'a ibadetini arz eder. Allah'ın rızasını kazanan, kalbi Allah aşkı ile dolan bir kimse, hem dünyasını hem de âhiretini imar eder. "Var" redifli dörtlükte okuma kavramı, insanı olgunlaştıran bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Celâli rumuzun B'adan arasın
Üç harf ile beş noktadan arasın
Okusun da muammadan arasın
Perdeyi kaldırsın dildâre sorsun
...
Âşıklar okusun eylesin ezber
Bu aşkın yoluna kurmasın senger
Bir gün Celâlî'nin kellesi tenker
Sonra köşelere sindirmesinler
(Bayburtlu Celâli)

Bayburtlu Celâli, "arasın" redifli şiirinde okuma kavramını, muammayı çözmek için kullanmıştır. Okuru ise âdeta bu muammayı çözmeye zorlamıştır.

"Celâli rumuzun B'adan arasın" dizesinde geçen rumuz kelimesi "simge, gizli anlamları olan işaretler ve sözler" (www.tdk.gov.tr) manasına gelmektedir. Besmeledeki "B" harfi gizli manaları içeren bir simge, bir rumuzdur.

Mutasavvıfların Hz. Ali'ye atfen naklettiklerine göre; Allah'ın bilinmeyen gizli hikmetleri ve sırları Kur'ân-ı Kerîm'de toplanmıştır. Kur'ân'da olan sırlar, "Fâtiha"da; Fâtiha-yı Şerîf'teki sırlar ise Besmele'de ve Besmele'nin baş harfi olan "B" harfinde toplanmıştır. "B"deki sırlar da onun altındaki noktadadır. Hz. Ali kendisini, "B'nin altındaki noktaya benzetir. Bu sırra erişebilmek için Hz. Ali gibi "Ebu't-Türâb" (toprağın babası) olmak, yani toprak gibi müte-

vazı olmak gerekir (Eğri, 209:321).

Şairin üç harf ve beş nokta şeklide sorduğu muammanın cevabı ise “aşk”tır. Osmanlıca Türkçesinde aşk kelimesinin imlasında üç harf ve beş nokta vardır.

Diğer dörtlüğe göre, Bayburtlu Celâli âşıklık kabiliyetini okuyarak elde etmiştir, bu kabiliyeti ile de oldukça gururludur. Hiçbir âşık onunla boy ölçüşemez, atışmaya cesaret edebilecek bir âşık meydana atılırsa, böyle bir âşığı mağlup etmek, onun hakkından gelmek şair çok rahat bir iştir.

İlim oku faydalı ol insana,
İnsan ilim ile erer irfana,
İlim öğren, nur ışık saç cihana,
Doğruluğa önem veriniz demiş.

...

Beşikten mezara ilim diyordu,
Çalışmak, kalkınmak bilim diyordu,
Sağlıklı sıhhatli selim diyordu,
Azgın yaraları sarınız demiş.

(Vanlı Celâli)

Vanlı Celâli yukarıdaki dizelerde dikkatlerimizi şu hususlar üzerinde toplar: Hz. Peygamber, “Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.” diyerek, hayatın başlangıcından sonuna kadar, ilim tahsil etmeyi ve okumayı teşvik etmiştir. O zaman kişi, insanlığa faydalı olmak, doğruluğun güzelliğini anlamak, kalkınmak için okumalı, ilim tahsil etmelidir.

İnsan

Cehaletten kurtulmanın çaresi
Oku cehaletten tez kurtul insan
Okuyanın tez sağalır yarası
Oku da derdine çare bul insan

...

Okumakla refah buluyor eller

Okumakla sanat edindi kullar

Okumakla aya gidiyor yollar

Oku Ay'a götüresin yol insan

...

Okumakla millet hep aydınlaştı

Okumakla devlet sanayileşti

Okuyan kazandı dağları aştı

Oku kazan; altın para, pul insan.

...

Aç kulağın eyle sözüme dikkat

Oku adımını ileriye at

Celâli okuyan kazanır cennet

Oku Hakk'ın cennetinde kal insan

...

Allah Cebrail'i gökten gönderdi

Muhammed'e okumayı bildirdi

Kırk yaşında peygamberliğe erdi

Ermiş oldu tam irfana Muhammed

(Vanlı Celâli)

Vanlı Celâli "İnsan" adlı şiirinde okumanın öneminden bahsetmektedir. Şaire göre cehaletten kurtulmanın, zenginleşmenin, sanayi ve teknoloji alanında ilerlemenin yolu okumaktan geçer. Toplumda huzur ve barış okumakla sağlanır. İki dünyada mutluluğu elde etmek, hem dinî ilimleri hem de fennî ilimleri okumakla mümkündür.

Allah'ın ilk emri "oku" hitabıdır. Nitekim Allah kulu Muhammed'e (as) okumayı (emretmiş) bildirmiştir. O halde insan tembelliği bir kenara bırakarak okumaya yönelmelidir (Yenitürk, 2000: 105-298).

Konuşma Becerisi ile İlgili Örnekler

Sofi kelimünde imlayı devşir
Hiç yaman danışma il incinmesin
Sözü kantara çek zihninde pişir
Yahşi danış ehl-i dil incinmesin
...
Âh ettikçe arşa çıkar dumanım
Hakk'ın divanına süzüldü gitti
Vücudumda üç yüz altmış damarım
Kötü söz elinden bozuldu gitti
...
Celâli Mevlâ'ya doğrudur özü
Kimi kurban dersem kem verir sözü
Korkarım rüyada gizlerim izi
Nedâmet olur mu bundan ziyade
(Bayburtlu Celâli)

Düşünülmeden, acele ile söylenen kırıcı sözler, insanları renci-
de eder, toplumsal barışa zarar verir. Doğru söz bala benzer, insanı
mutlu eder, acı söz ise soğana benzer insanı rahatsız eder. Bu yüz-
den, düşüncesizce hareket etmemek, konuşmayı yapmadan önce
sözü akıl süzgecinden geçirmek gerekir (Kılıç, 2013: 1827). Bayburt-
lu Celâli'nin sözle ilgili söylediği hususları şu şekilde özetlemek
mümkündür:

Bayburtlu Celâli hoş sohbet ve doğru sözlü bir insandır. Şair,
herkesin kendisi gibi doğru sözlü, hoş sözlü olmasını ister: Şair,
sofudan éli (insanları) incitmeyecek sözler yazmasını, sözünü ölçüp
biçerek söylemesini, gönül ehlini incitmemesini ister. Şair insanlara
karşı güler yüzlü ve alçak gönüllü olmasına rağmen, insanlar şaire
karşı kaba sözlü ve görgüsüzdür. Şair kime “sana kurban olayım”
 demiş ve hoş söz söylemişse ondan kem söz işitmiştir.

Doğru söyleyene delidir derler
Kimi deli kimi velidir derler
Celâli Mevlâ'nın kuludur derler
Yârden başka anı bir sever olmaz
...

Nâme sen gidince şah divanına
Bârekallah oku yârin şanına
İki elin bûs et düş dâmânına
Boynun bırak kolun biri bağlı git
(Bayburtlu Celâli)

Bayburtlu Celâli “derler” redifli şiirinde, doğru söz söylediği için, halk tarafından kınandığını ve kendisine deli dendiğini, bu yüzden de yârinden başka bir seveninin olmadığını belirtmiştir.

İkinci dörtlükte ise şair, sevgili için yazdığı mektupta kullandığı tazim ve saygı dolu üslubundan bahsetmektedir.

Dedim, güzel adın nedir, dedi ki, Pürnur.
Dedim, gel beni sevindir, dedi, biraz zor.
Dedim, ağlar gönlüm, dindir, dedi ki sabır
Dedim sensiz göçelim mi dedi ki yok yok
...

Bir nazlı güzelin mihmanı oldum
Sana ikram edeceğim çay dedi
Hüsn-i cemaline bağlandım kaldım
Bir yüzüm güneştir biri ay dedi
...

Cihanı ateş yakar gözleri
Dünyanın zevkinden tatlı sözleri
Dağın lalesine benzer yüzleri
Celâli der güller yüzdür güzele
...

Celâli der doğru derim sözümü
Hak yoluna adamışım özümü
Ben kör saymam gören gönül gözümü
Vatan için millet için Hak için

...

Celâli der mutlu zenginın özü
Parasız fakirin karadır yüzü
Zengin haksızsa geçiyor sözü
Fakir haklı bir kararda bulamaz
(Vanlı Celâli)

Vanlı Celâli'nin "Dedi ki Yok Yok" ve "Dedi" isimli şiirlerinde konuşma kavramına "dedim, dedi" üslubu ile ve diyalog şeklinde yer verir.

"Güzele" redifli dördlükte sevgiliden bahisle, onun sözlerinin dünya zevkinden daha tatlı olduğunu ifade eder. Üçüncü dördlükte ise şair doğru sözlü olmanın faziletinden bahseder.

"Bulamaz" redifli dördlükte şair, fakirle zengini karşılaştırmış, dünyada paranın bir ederi olduğunu, zengin haksız olsa da sözünün her yerde muteber olduğunu ifade etmiştir.

Yazma Becerisi ile İlgili Örnekler

Kâtip bir nâme yaz dosta yârana
Uzaktan merhaba göndermesinler
Bâdeyi içenler gelsin meydana
Tenhada kaldırıp göndermesinler

...

Dertler devasının yazanı anda
Hayat iksirinin kazanı anda
Küfr ile imanın mizanı anda
Bir kılı kırk yerden kismet ederler
(Bayburtlu Celâli)

Yazma; duygu, düşünce, istek ve olayların belli kurallara uygun

olarak birtakım sembollerle anlatılması; düşüncenin, duygunun, olayın, tasarlananların ve görülüp yaşananların yazıya aktarılmasıdır. “Binlerce yılda oluşmuş şekil ve sembollerin uzun tekrarlar sonucu öğretilmesiyle duygu ve düşüncelerin kurallara uygun olarak ifade edilmesi becerisidir.” (Demir, 2013: 86).

Bayburtlu Celâli, şiirlerinde yazma kavramını, ya name yazma ya da alın yazısı kavramları ile birlikte kullanmıştır. Yukarıda örnek olarak verilen dörtlüklerden birincisinde dostları için yazdığı bir mektuptan, ikinci dörtlükte ise kader defterinden, yani alın yazısından söz etmiştir.

Yolunda toz olur yelle tozarım
İhya kılsan güller açar mezarım
Dil besteyim sana şiir yazarım
Celâli der n'olur oku cananım.
...
Celâli aşkınla şiiri dizer
Kalemsiz kâğıtsız kafaya yazar
Dışı değil içi matemle gezer
Sensiz bir dünyada matem bitmez
...
Katlim elindedir fermanım yazma
Kazmayı alıp da mezarım kazma
Yazılan yazıyı ne olur bozma
Allah'ın seversen gel üzme beni
(Vanlı Celâli)

Yukarıda verilen örneklerden birinci dörtlükte Vanlı Celâli, gönlünü sevgiliye kaptırması, okusun diye sevgiliye şiirler yazmıştır. İkinci dörtlükte “Kalemsiz kâğıtsız kafaya yazar” diyerek şiirlerini irticalen söylediğini, âşıklık geleneğini vs. belirtmiştir. Son dörtlükte ise şair, sevgilinin kendisine iltifat etmesini, alın yazısına razı olmasını ister.

Sonuç ve Değerlendirme

Her iki âşığın eserinde geçen **dinleme** kavramı nasihat, dinleme, türkü dinleme, Kur'ân'ı dinleme ve onunla amel etme şeklinde kullanılmıştır.

Her iki şairde de “okuma” kavramı daha çok eğitim anlamı ele alınmıştır. Okuma ile ilgili olarak Bayburtlu Celâli şiiirlerinde şu görüşlere yer verir:

Şair medreselerde okuduğunu, insanlara faydalı olmaya çalıştığını ifade eder. Şaire göre bireyler, varlık âleminin sırrını anlamak, marifet ilmini elde etmek, insan-ı kâmil olmak, dünya ve âhîret mutluluğunu elde etmek için okuyup eğitim almalıdır.

Vanlı Celâli ise şiiirlerinde; insanlara okumanın, eğitim görmeyenin önemine yönelik mesajlar vermektedir: Kişi, insanlığa faydalı olmak, cehaletten kurtulmak, zenginleşmek, sanayi ve teknolojide ilerlemek için okumalıdır. Vanlı Celâli’de “okuma”nın önemi didaktik bir üslupla ve yüzeysel bir biçimde ifade edilirken, Bayburtlu Celâli’de “okuma” derinlikli boyutu ile ele alınır.

Bayburtlu Celâli’nin şiiirlerinde “konuşma becerisi”, hoş sohbetli ve doğru sözlü olmanın güzelliği şeklinde işlenir, kem söz yerilir. Bireyler güzel sözlü olmaya teşvik edilir.

Vanlı Celâli, şiiirlerinde doğru sözlü olmanın faziletinden bahseder. Ancak günümüzde söze göre değil; kişinin durumuna göre davranıldığından; zengine ait sözlere mutlaka itibar edildiğinden, fakirin sözlerine ise değeri verilmediğinden dolayı, şair insanlara sitem etmektedir.

Araştırmamızda “yazma becerisi”nin her iki şair tarafından da yeterince işlenmediği anlaşılmaktadır. Her iki şair de, şiiirlerinde yazma kavramına, sevgiliye name yazma, şiiir yazma ya da alın yazısı şeklinde yer vermiştir.

Araştırmamıza göre, şairlerin dil becerilerine yaklaşımı çağdaş eğitim anlayışı ile çelişmemektedir.

Kaynaklar

- Atay, H. (1967). "İslam'da olgun insan (İnsan-ı Kamil)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı: 1, 155-171.
- Aydoğan, H. . & Akbarov, A. (2014). The Four Basic Language Skills, Whole Language & Intergrated Skill Approach in Mainstream University Classrooms in Turkey, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol 5, No 9, <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/viewFile/2687/2655>
- Çelik, C. E. (2006). "Sesli ve Sessiz Okuma ile İçten Okumanın Karşılaştırılması", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 7.
- Çifçi, M. (2001). "Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt II, Sayı 2.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Erul, Bünyamin. "Hz. Peygamber ve Sahabe Örneğinde Samimiyet", <http://kutludogum.diyanet.gov.tr/Files/Ekitap/Samimiyet/Prof.%20Dr.%20B%C3%BCnyamin%20ERUL%20%20Hz.%20Peygamber%20ve%20Sahabe%20%C3%96rnekli%C4%9Finde.pdf>.
- Haşlak, S. (1963). *Halk Ozanı Bayburtlu Celâli*, Ankara: Dernek Yayınları.
- Kaya, A. (2008). "Selçuklular Dönemi Sivas'ta İlimi Hayat ve İlim Adamları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1-2.
- Kılıç, Y. (2013). "Atebetü'l Hakâyık'ta Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies*, Sayı 8-9.
- Kılıç, Y. (2011). "Âşık Celâli'nin, Şiirlerinde Eğitimle İlgili Kavramlar", Erciş Belediyesi Kültür Yayın.
- Kırkkılıç, A.& Şahin, A. "Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Eğitim Teknolojisinin Kullanımı", <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KIRKKILI%C3%87-Ahmet-%C5%9EAH%C4%B0N-Abdullah-TEMEL-D%C4%B0L-BECER%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-GEL%C4%B0%20%20ET%C4%B0R%C4%B0LMES%C4%B0NDE-E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M-TEKNOLOJ%C4%B0S%C4%B0N%C4%B0N-KULLANIMI.pdf>.
- Kurnaz, C. . & Tatçı M. (1998). *Aşk Çağlayanı Bayburtlu Celâli*, Ankara:

Reyhan Yayınları.

- Pala, İ. (1990) *Ansiklopedik Dîvân Şiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1989). *Türk Dili, Türk Şiri Özel Sayısı III*, Ankara: TDK Yay.
- Demir, T. (2013). “İlköğretim Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerileri İle Yazma Özyeterlik Algısı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, http://www.tekedergisi.com/Makaleler/1050045606_4demir.pdf.
- Topuzkanamış, E. . & Çelik, G. (2014). “Uzman Türkçe Öğretmeni Yetiştirme: Dil Becerisi Sorunlarını Çözmeye Hazır mıyız?” *International Journal of Language Academy*, Cilt 2, Sayı 4, http://ijla.net/Makaleler/1273390088_8.pdf.
- Odabaş, H. & Odabaş, Z. Y. & Polat, C. (2008). “Üniversite Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı: Ankara: Üniversitesi Örneği”, *Bilgi Dünyası*, Cilt 9, Sayı 2.
- Yenitürk, C. (2000). *Gönül Gözü-II: Şiirlerim*, Erzurum: Bakanlar Matbaacılık.